

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ АГРО-ПРОМИСЛОВОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**Тарасенко Ю. І.**

В статті розглянуто проблеми відсутності в Україні нормативно-правової бази, яка б регулювала економічні відносини між суб'єктами інноваційної діяльності агропромислового комплексу. Проводиться аналіз недоліків існуючих нормативно-правових актів в сфері інноваційної діяльності агропромислового комплексу. Надаються пропозиції і рекомендації щодо зміни існуючої та прийняття нової нормативно-правової бази для досягнення позитивного економічного ефекту в АПК України.

Постановка проблеми. Відсутність в Україні дієвого правового поля (законодавчих, нормативно-правових актів), яке б регулювало перш за все економічні відносини між суб'єктами інноваційної діяльності агропромислового комплексу, є ключовою проблемою, що сьогодні перешкоджає створенню в Україні ефективної інноваційної моделі розвитку АПК як стратегічно важливого сектору економіки. Прийняті нормативно-правові акти, починаючи з 1991 року, створюють низку протиріч у функціонуванні та розвитку АПК. Важливо підкреслити, що інноваційний клімат в країні не тільки не поліпшується, - він суттєво і швидко руйнується. В усіх ланках управління АПК, на всіх рівнях, нажалі, існують непоодинокі випадки використання службового становища в особистих інтересах. І наявність правового хаосу в АПК є зручним середовищем для зловживань. В умовах економічної кризи все це призводить до погіршення інноваційно-інвестиційного клімату країни.

Актуальність теми дослідження полягає в наданні рекомендацій та пропозицій по внесенню змін до діючих та прийняття нових нормативно-правових актів для врегулювання економічних та правових відносин в інноваційній діяльності АПК з метою запобігання зловживань в цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню проблемних питань регулювання розвитку агропромислового комплексу України присвятили свої публікації такі науковці: П. Гайдуцький, С. Дем'яненко, С. Зоря, І. Кириленко, М. Крижачківський, В. Месель-Веселяк, О. Михасюк, О. Могильний, П. Саблук, І. Степаненко, В. Чеботарьов, В. Шлапак, В. Юрчишин, та ін. Аналіз проблемних питань нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності провели такі науковці-економісти: Б. Бачевський, М. Денисенко, Л. Зима, П. Микитюк, М. Пашута та інші. Але проблема державного регулювання інноваційної діяльності в сфері агропромислового комплексу залишається малодослідженою та такою, що потребує негайного вирішення.

Формування цілей статті. Метою цієї статті є аналіз недоліків існуючих нормативно-правових актів, що регулюють інноваційну діяльність, дія яких поширюється і на сферу агропромислового комплексу та надання пропозицій і рекомендацій щодо зміни існуючої та прийняття нової нормативно-правової бази для досягнення позитивного економічного ефекту в АПК України.

Викладення основного матеріалу дослідження. На сьогоднішній день законодавство України в сфері інноваційної діяльності, у тому числі і агропромислового комплексу України включає в себе закони (кодекси, що мають силу закону) та підзаконні нормативно-правові акти Президента України, Кабінету

Міністрів України, Верховної Ради, міністерств, державних комітетів, інших центральних органів виконавчої влади зі спеціальним статусом, місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та інші акти.

Як слушно зазначає вчений-економіст М. П. Денисенко, вітчизняна практика свідчить, що процес законодавчих змін та нововведень в інноваційну діяльність є повільним, у чинному законодавстві є багато протиріч, які перешкоджають створенню дієвої моделі інноваційного розвитку. [22, с. 62,64].

Сьогодні в Україні існує величезна кількість нормативно-правових актів, які регулюють інноваційну діяльність, з яких розглянемо основні, що регулюють інноваційну діяльність в сфері агропромислового комплексу України.

Так, основне інноваційне законодавство складається з Конституції України, Закону України «Про інноваційну діяльність», Закону України «Про інвестиційну діяльність», Господарського кодексу України, Закону України «Про наукову і науково-технічну діяльність», Закону України «Про наукову і науково-технічну експертизу», Закону України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні», Закону України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», Постанови Кабінету Міністрів України від 11 травня 2011 р. № 560 «Про затвердження Порядку затвердження проектів будівництва і проведення їх експертизи», Постанови Кабінету Міністрів від 17.09.2003р. № 1474 «Про затвердження Порядку державної реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інноваційних проектів», Наказу Державного агентства України з інвестицій та розвитку від 23.11.2010 р. № 122 «Питання конкурсного відбору інноваційних та інвестиційних проектів для їх фінансування за рахунок коштів Державної інноваційної фінансово-кредитної установи» та інші нормативно-правових актів.

Основи інноваційної діяльності в Україні закладені в Конституції України від 28.06.1996 року [13]. Її основним недоліком є відсутність термінології «інновації» або «інноваційна діяльність». Про існування інноваційної діяльності за Конституцією можна лише здогадуватися, виходячи з наступних норм Конституції. Так, стаття 54 Основного Закону надає гарантії громадянам України на свободу наукової і технічної творчості, на захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав, не конкретизуючи, що саме відноситься до наукової і технічної творчості. Статтею 116 Конституцією опосередковано покладається проведення державної інноваційної політики на Кабінет Міністрів України, надаючи йому повноваження лише забезпечувати проведення інвестиційної політики, розробляти і здійснювати загальні

льнодержавні програми економічного, науково-технічного, соціального розвитку України. Для усунення недоліків на рівні законодавства необхідно внести відповідні зміни до Конституції України шляхом надання додаткових гарантій на зайняття інноваційною діяльністю і розширення переліку повноважень Кабінету Міністрів України в частині забезпечення проведення не лише інвестиційної, а й інноваційної політики. І тоді матимемо пряме регулювання інноваційної діяльності. Основним Законом України, що стане важливим регулятором інноваційних процесів в країні.

Правовий акт, що більш менш відповідає вимогам сучасності в сфері регулюванні інноваційної діяльності – це Закон України «Про інноваційну діяльність» (від 04.07.2002 р. № 40-IV), який визначає правові, економічні та організаційні засади державного регулювання інноваційної діяльності в Україні, встановлює форми стимулювання державою інноваційних процесів і спрямований на підтримку розвитку економіки України інноваційним шляхом. [4]. Вказаний Закон розглядає інноваційну діяльність як діяльність, спрямовану на використання і комерціалізацію результатів наукових досліджень та розробок і зумовлює випуск на ринок нових конкурентоздатних товарів і послуг. Закон України «Про інноваційну діяльність», встановлюючи вичерпний перелік об'єктів інноваційної діяльності, формує загальне уявлення про те, яка саме діяльність є інноваційною. Так, стаття 4 об'єктами інноваційної діяльності визначає не лише інноваційні програми і проекти, виробниче обладнання та процеси, інфраструктуру виробництва і підприємництва; сировинні ресурси, засоби їх видобування і переробки; товарну продукцію; організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру і якість виробництва і (або) соціальної сфери; механізми формування споживчого ринку і збуту товарної продукції, а й нові знання та інтелектуальні продукти, що є принципово важливим сьогодні в умовах існування інформаційної економіки.

Закон України «Про інвестиційну діяльність» (від 18 вересня 1991 р. №1560-XII), зокрема стаття 3, розглядає інноваційну діяльність як одну із форм інвестиційної діяльності, в дещо іншому, звуженому ракурсі, метою якої визначає впровадження досягнень науково-технічного прогресу лише у виробництво і соціальну сферу, що включає випуск і розповсюдження принципово нових видів техніки і технології, прогресивні міжгалузеві структурні зрушення, реалізацію довгострокових науково-технічних програм з великими строками окупності витрат, фінансування фундаментальних досліджень для здійснення якісних змін у стані продуктивних сил, розробку і впровадження нової, ресурсозберігаючої технології, призначеної для поліпшення соціального і екологічного становища. [5]. Для запобігання колізій необхідно привести цю норму у відповідність до Закону України «Про інноваційну діяльність».

Основним нормативно-правовим актом, яким конкретизується правове регулювання інноваційної діяльності в сфері АПК та має силу закону є Господарський кодекс України, прийнятий Верховною Радою України 16 січня 2003 р. № 436-IV [2]. Цьому питанню законодавці присвятили главу 34, що включає 8-м статей (з

325 по 332 включно). Так, згідно статті 325 Господарського кодексу України інноваційною діяльністю у сфері господарювання є діяльність учасників господарських відносин, що здійснюється на основі реалізації інвестицій з метою виконання довгострокових науково-технічних програм з тривалими строками окупності витрат і впровадження нових науково-технічних досягнень у виробництво та інші сфери суспільного життя. Але на відміну від Закону України «Про інноваційну діяльність», Господарський кодекс, як у визначенні терміну «інноваційна діяльність», так характеризує види інноваційної діяльності розкриває напрямки інноваційної діяльності не в повному обсязі. З аналізу видно, що законодавець приділяє особливу увагу саме виробничій інноваційній діяльності і визначає її як необхідну складову інвестиційної та структурно-галузевої політики. Але Господарський кодекс визначає види інноваційної діяльності лише в одному напрямку - в сфері виробничої діяльності суб'єктів господарювання, при цьому не охоплюючи інші важливі напрямки, як наприклад, інформаційну сферу, що включає юридичні, адміністративні, маркетингові, інвестиційні, фінансові інновації та інновації зовнішньоекономічної діяльності. Тому пропонується в Господарському кодексі України вдосконалити визначення інноваційної діяльності та розширити перелік напрямків інноваційної діяльності, включивши юридичні, адміністративні, маркетингові, інвестиційні, фінансові зовнішньоекономічні та інші. Це є необхідним кроком, оскільки такі напрямки діяльності, які сьогодні існують в сфері господарювання на законодавчому рівні отримують інноваційного статусу, що відповідатиме вимогам сучасності.

Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність» (від 13 грудня 1991 р. № 1977-XII) визначає правові, організаційні та фінансові засади функціонування і розвитку науково-технічної сфери, створює умови для наукової і науково-технічної діяльності, забезпечення потреб суспільства і держави у технологічному розвитку. [7]. Але цей Закон термінологічно не конкретизує, що наукова і науково-технічна діяльність може також розглядатися як інноваційна діяльність.

Засади формування та реалізації пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні визначає Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні» (від 16 січня 2003 року N 433-IV). Цим Законом встановлено, що пріоритетними напрямками інноваційної діяльності в Україні – є науково, економічно і соціально обґрунтовані та законодавчо визначені напрями інноваційної діяльності, спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній конкурентоспроможній, екологічно чистій продукції, високоякісних послугах та збільшення експортного потенціалу держави. [9]. Закон розподіляє пріоритетні напрями інноваційної діяльності на стратегічні (розраховані на реалізацію на строк не менше 10-ти років) та середньострокові (розраховані на реалізацію протягом найближчих 3-х - 5-ти років). Прийняття цього Закону є важливим кроком в виокремленні з інноваційної діяльності саме пріоритетних напрямів, реалізувати які держава планує першочергово. Але нажалі, не передбачається Законом інноваційне оновлення всього АПК України, як стратегічно пріоритетний напрям інноваційної діяльності. Частково, на рівні окремих підприємств АПК, це сто-

сується лише середньострокових пріоритетних напрямків, які на загальнодержавному рівні реалізуються на конкурсних засадах через систему державних програм та державне замовлення, на регіональному рівні - реалізуються на конкурсних засадах через державні програми, інноваційні програми, інноваційні проекти та інноваційні проекти технологічних парків.

Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків» (16.07.1999 р. № 991-XIV) визначає правові та економічні засади запровадження та функціонування спеціального режиму інноваційної діяльності технологічних парків, як одного з різновидів інноваційного підприємства, визначеного ст. 16 Закону України «Про інноваційну діяльність». [10]. Згідно з цим Законом технопарк – це юридична особа або група юридичних осіб, що діють відповідно до договору про спільну діяльність без створення юридичної особи та без об'єднання вкладів, з метою створення організаційних засад виконання проектів технологічних парків з виробничого впровадження наукоємних розробок, високих технологій та забезпечення промислового випуску конкурентоспроможної на світовому ринку продукції. Для технологічного парку запроваджується спеціальний режим інноваційної діяльності строком на 15 років, який діє при виконанні проектів технологічного парку. Держава сприяє інноваційній діяльності технопарків державною фінансовою підтримкою та цільовим субсидюванням проектів технологічних парків. Цей Закон надав можливість працювати технопарку в правовому полі. Законом України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технопарків» передбачено існування 16 технопарків, але фактично з них працює 8, з яких в сфері АПК - лише 1 технологічний парк - «Агро-технопарк». За офіційними даними Державного агентства з питань науки, інновацій та інформації України, на сьогоднішній день немає жодного проекту технопарку «Агroteхнопарк», який би містився у Переліку чинних проектів, що реалізуються за пріоритетними напрямками діяльності технологічних парків, що включені до державного реєстру.

Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу» (від 10.02.1995 р. № 51/95-ВР) визнає необхідність проведення обов'язкової наукової та науково-технічної експертизи інноваційним програмам та проектам державного значення. [8].

Також порядок проведення державної експертизи інноваційних та інвестиційних проектів визначається Постановами Кабінету Міністрів України – «Про затвердження Порядку затвердження проектів будівництва і проведення їх експертизи» від 11 травня 2011 р. N 560, «Про внесення змін до Положення про державну експертизу з енергозбереження» від 25 травня 2011 р. N 592 та Наказом Національного агентства України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів «Про затвердження Порядку погодження НАЕП інноваційних та інвестиційних проектів впровадження енергозберігаючих технологій та технологій з виробництва альтернативних джерел палива, які реалізуються суб'єктами господарювання в рамках пільгового кредитування» від 17.04.2007 № 59. [17, 16, 15].

У зв'язку з існуванням великої кількості нормативно-правових актів, що регулюють проведення ек-

спертизи інноваційних та інвестиційних проектів, не спеціалісту в сфері інноваційної діяльності достатньо складно розмежувати ці експертизи за призначенням. Таке законодавство потребує систематизації та більшої конкретизації.

В Україні на законодавчому рівні прийнято порядок проведення державної реєстрації інноваційних проектів, який визначає Постанова Кабінету Міністрів від 17.09.2003р. № 1474 «Про затвердження Порядку державної реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інноваційних проектів». Згідно Постанови на рівні держави ведеться Державний реєстр інноваційних проектів, в якому публікується інформація про інноваційні проекти. [18].

Також Державне агентство України з інвестицій та розвитку Наказом від 23.11.2010 р. № 122 «Питання конкурсного відбору інноваційних та інвестиційних проектів для їх фінансування за рахунок коштів Державної інноваційної фінансово-кредитної установи» врегулювало механізм проведення на конкурсних засадах відбору інноваційних та інвестиційних проектів для їх фінансування за рахунок коштів Державної інноваційної фінансово-кредитної установи. [14].

Вчені-економісти визнають, що потрібні не просто якісний аналіз чинної інноваційної діяльності, усунення з існуючих суперечностей та архаїзмів, а й формування завдань, спрямованих на розробку законодавчих норм, які б стимулювали бізнес. [1, с. 37-38].

На сьогоднішній день на державному рівні прийнято ряд програм, концепцій та стратегій розвитку, спрямованих на вирішення економічних проблем країни, в тому числі агропромислового комплексу. З цього переліку необхідно виділити Державну цільову програму розвитку українського села на період до 2015 року, затверджену постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. №1158 [3], Програму економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», розроблену Комітетом з економічних реформ при Президенті України [19], Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» від 21 грудня 2000 року [6], Концепцію Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки, схвалену розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2010 р. N 1900-р. [12], Програму розвитку агропромислового комплексу Сумської області на період до 2015 року Сумської обласної державної адміністрації [20].

Нажаль, існуючі програми, концепції, стратегії не відповідають сьогоднішнім реаліям, а проголошені в них декларації не можуть вивести АПК України з кризового стану. Основна проблема криється в тому, що при прийнятті цих нормативних актів в якості загальнодержавних, не бралася до уваги економічна складова. Зокрема, має місце відсутність обґрунтованих, пошагових дій з розрахунками реальної державної підтримки інноваційного розвитку АПК на кожному етапі реалізації визначених в них завдань. Що вже казати про пропущені строки їх реалізації, наприклад, у Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року, завдання перших двох етапів виконання якої не реалізовані.

Недостатність і не систематизованість нормативно-правової бази, що регулює інноваційну діяльність наразі є проблемою не лише України, а й країн-учасниць СНД таких, як Росія, Білорусь, Казахстан. [11, с. 1419].

Загальною проблемою для цих країн є відсутність чіткої концепції інноваційного розвитку, у тому числі і для агропромислового комплексу України.

Але мають місце зачатки (перші спроби) інноваційного регулювання АПК на рівні країн-учасниць СНД. Так Рішенням Ради глав урядів Співдружності Незалежних Держав «Про Основні напрямки довгострокового співробітництва держав-учасниць СНД в інноваційній сфері» від 20 листопада 2009 р., дія якого поширюється і на Україну, визначається, що однією з основних сфер реалізації Міждержавної цільової програми інноваційного співробітництва держав-учасниць СНД на період до 2020 року в галузевому і технологічному аспектах не виключається і розвиток АПК. Даним Рішенням між держав-учасниць СНД для інноваційного розвитку передбачається співробітництво у формуванні ринку екологічно чистих продуктів харчування на базі сільськогосподарських підприємств з виробництва та переробці продукції за інноваційними технологіями «замкнутого» циклу, за єдиним міжнародним стандартом безпечного харчування, спираючись при цьому на ідеологію дбайливого і усвідомленого ставлення до здоров'я людини і збереження біосфери Землі.[21].

Таким чином, якщо і мають місце спроби країн-учасниць СНД співпрацювати в напрямку інноваційного регулювання АПК, наразі вони носять лише декларативний характер і не мають свого продовження у національних концепціях інноваційного розвитку АПК країн-учасниць СНД.

Нових концепцій, програм та стратегій інноваційного розвитку АПК, які б відповідали вимогам часу, органами державної влади України так і не було прийнято. Нажаль не використовується досвід успішного нормативно-правового регулювання інноваційної діяльності високорозвинених країн, зокрема ЄС. Кожний рік Україна несе колосальні збитки від занепаду агропромислового комплексу, як стратегічного об'єкту розвитку національної економіки. Сьогодні, як ніколи, в Україні назріла необхідність формування концепцій, програм та стратегій інноваційного розвитку АПК.

Для того, щоб розпочати вирішення цієї проблеми спочатку потрібно визначити негативні явища та чинники, що сьогодні першочергово перешкоджають створенню і впровадженню дієвих нормативно-правових актів в сферу інноваційної діяльності АПК. Перш за все, це відсутність усвідомлення місця агропромислового комплексу в розвитку економіки України. Прийняття недієвих за своїм змістом та формою програм, стратегій та концепцій регіонального та національного значення є наслідком саме заниження державою ролі АПК в розвитку економіки України.

Як відомо, надійне правове поле є гарантією ефективного інноваційного розвитку бізнесу. Сьогодні вищі органи влади мають переглянути своє бачення існуючої проблеми. В цьому їм заважають корупційні дії монополістів, які захопили існуючий АПК, останніх влаштовує таких стан речей. Ці монополісти маючи доступ

до державних ресурсів продовжують здійснювати «заходи» для захисту лише свого бізнесу в першу чергу від змін законодавства в сфері АПК, що може їх не влаштовувати.

Як відомо, інноваційно-інвестиційна діяльність у сфері АПК має принципові відмінності від інших галузей економіки (наприклад, за сезонністю). Відповідно з метою створення умов для прискорення інноваційно-інвестиційного процесу саме в АПК законодавець повинен відобразити на законодавчому рівні певні гарантії для бізнесу.

Якщо залишити проблеми АПК України без остаточного обґрунтованого вирішення, це призведе до поглиблення занепаду галузі тому, що сьогодні, в час глобальної економічної та продовольчої кризи, руйнівних природних катаклізмів, особливо важливо забезпечити населення власної країни необхідними продуктами харчування належного рівня за екологічно чистими показниками, якістю та обґрунтованими цінами. Початковим етапом цього процесу має стати розробка інноваційної концепції розвитку агропромислового комплексу України.

Пропозиції і рекомендації щодо вирішення проблеми:

- проведення інвентаризації нормативно-правових актів, що регулюють інноваційну діяльність АПК;
- вилучення з цієї нормативно-правової бази дублюючих положень;
- упорядкування термінології, що регулює інноваційну діяльність АПК з відповідно діючими міжнародними стандартами;
- використання нормативно-правового досвіду високорозвинених країн у регулюванні інноваційної діяльності АПК;
- терміново підготувати теоретично-методичні основи залучення випускників вищих навчальних закладів та громадських об'єднань до розробки національної концепції інноваційного розвитку АПК.

Висновки. Таким чином, аналіз стану інноваційних процесів в аграрній сфері (галузі) України свідчить про безсистемне, неструктуроване, нецентралізоване управління інструментами інновацій, як з центру, так і в регіонах. Чинне законодавство, яким регулюються правовідносини в інноваційній сфері, є неповним, не має чіткої системи та необхідної структурної повноти, особливо в питанні державного регулювання інноваційної діяльності. Має місце велика кількість нормативних актів, які розглядають інноваційну діяльність в різних ракурсах. Чинним законодавством України не передбачене визначення інноваційної діяльності в сфері агропромислового комплексу.

З одного боку, зарегульованість і абсолютна відсутність законодавчого забезпечення з більшості питань функціонування правовідносин між АПК, державою, малим, середнім та великим бізнесом є широким полем для зловживань та корупції. З другого боку, такий стан речей підтримується та контролюється монополістами сфери АПК. А отже, розвиток законодавства штучно стримується кланами.

Наразі, нормативно-правова бездіяльність відповідних фахівців є проявом їх недостатньої кваліфіка-

ції або штучного бюрократичного стримування процесів впровадження нормативно-правових інструментів розвитку АПК України і переходу його на інноваційний рівень. Так, наприклад, загальновідомим є той факт, що інноваційну стратегію забезпечує в країні не одна, а велика кількість установ (агентств, інституцій), діяльність яких регулюється значною кількістю відповідних нормативно-правових актів.

Першим етапом вирішення проблем, що виникають в інноваційній діяльності АПК України є визнання

такої діяльності державною. Саме використання органами державної влади своїх повноважень у прийнятті дієвих обґрунтованих нормативно-правових актів для регулювання інноваційних, науково-технологічних, виробничих, інвестиційних, юридичних, фінансово-кредитних, економічних, адміністративних, маркетингових та інших методів ведення господарства стане результатом належної державної підтримки в Україні процесу інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки та запорукою виходу АПК країни з кризи.

Література

1. Бубенко П., Гусев В. Чому гальмуються інноваційні процеси в Україні? / П. Бубенко, В. Гусев // Економіка України. – 2009. – № 6. – С. 37-38.
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=436-15>
3. Державна цільова програму розвитку українського села на період до 2015 року, затверджена постановою Кабінету Міністрів України від 19 вересня 2007 р. №1158. [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1158-2007-%EF>.
4. Закон України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р. № 40-IV. [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=40-15>.
5. Закон України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. №1560-XII. [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1560-12>
6. Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» від 21 грудня 2000 року. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2157-14>.
7. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність», від 13 грудня 1991 р. № 1977-XII. [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1977-12>
8. Закон України «Про наукову і науково-технічну експертизу», від 10.02.1995 р. № 51/95-ВР. [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=51%2F95-%E2%F0>.
9. Закон України «Про пріоритетні напрями розвитку інноваційної діяльності в Україні», від 16 січня 2003 року N 433-IV. [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=433-15>.
10. Закон України «Про спеціальний режим інноваційної діяльності технологічних парків», 16.07.1999 р. № 991-XIV. [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=991-14>.
11. Комаров А.Н. Особенности законодательного регулирования инновационной деятельности в странах СНГ/А.Н.Комаров// Проблемы развития внешнеэкономических связей и привлечения иностранных инвестиций: региональный аспект Сборник научных трудов. Ч. 3. – Донецк: ДонНУ, 2009. – С. 1419.
12. Концепція Державної цільової економічної програми розвитку інвестиційної діяльності на 2011-2015 роки, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2010 р. N 1900-р. [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1900-2010-%F0>.
13. Конституції України від 28.06.1996 року № 254к/96ВР. [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=1&nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>.
14. Наказ Державного агентства України з інвестицій та розвитку від 23.11.2010 р. № 122 «Питання конкурсного відбору інноваційних та інвестиційних проектів для їх фінансування за рахунок коштів Державної інноваційної фінансово-кредитної установи». [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1229-10>.
15. Наказ Національного агентства України з питань забезпечення ефективного використання енергетичних ресурсів «Про затвердження Порядку погодження НАЕР інноваційних та інвестиційних проектів впровадження енергозберігаючих технологій та технологій з виробництва альтернативних джерел палива, які реалізуються суб'єктами господарювання в рамках пільгового кредитування» від 17.04.2007 № 59. [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0462-07>.
16. Постанова Кабінету Міністрів України від 25 травня 2011 р. N 592 «Про внесення змін до Положення про державну експертизу з енергозбереження» [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=592-2011-%EF>
17. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 травня 2011 р. N 560 «Про затвердження Порядку затвердження проектів будівництва і проведення їх експертизи». [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=560-2011-%EF>.
18. Постанова Кабінету Міністрів від 17.09.2003р. № 1474 «Про затвердження Порядку державної реєстрації інноваційних проектів і ведення Державного реєстру інноваційних проектів». [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1474-2003-%EF>.
19. Програма економічних реформ на 2010 – 2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», розроблена Комітетом з економічних реформ при Президенті України. [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/signal/0004100.pdf>.
20. Програма розвитку агропромислового комплексу Сумської області на період до 2015 року Сумської обласної державної адміністрації. [Електронний ресурс]— Режим доступу: <http://www.state-gov.sumy.ua/>.
21. Рішення Ради глав урядів Співдружності Незалежних Держав «Про Основні напрямки довгострокового співробітництва держав-учасниць СНД в інноваційній сфері» від 20 листопада 2009 р. [Електронний ресурс]— Режим доступу: http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=997_92.
22. Шляхи активізації інноваційної діяльності підприємств: Монографія/ О.І.Волков, М. П. Денисенко, А. П.Гречан та ін., - К: КНУТД, 2005. – 775 с. С. – 62